Providnost — ili sudbina?

Upravlja li Providnost našim životom i svim onima, koji su nam dragi, i čitavim svijetom? Ima li neizmjerno dobar i silan Otac, koji se za nas brine te nas vodi konačnoj sreći? Ima ih mnogo, koji na ovo najzamašnije pitanje s najvećim veseljem odgovaraju, da niti najmanje ne sumnjaju o tom, da imademo na nebesima Oca, koji nas neizmjerno ljubi i brine se za nas s neizmjernom mudrošću i snagom. Blago onima, koji goje ovo nepokolebljivo uvjerenje u svome srcu! Oni će sačuvati svoj mir i svoje zadovoljstvo pored svih poteškoća i nevolja, koje snalaze njih i njihove drage, makar kako se činilo, da se ove protive i mudrosti i ljubavi i pravdi i svemogućnosti Božje Providnosti.

Ali uz ove sretnike ima ih, na žalost ne malo, koji sumnjaju o tom, ima li Providnost Božja. Bilo je takvih, i to u svako doba, kako nam svjedoči povijest ljudske misli. Dapače bilo je i ima takvih, koji su poricali i koji poriču opstojnost svake istinite Providnosti, i koji na njezino mjesto postavljaju krutu, neumoljivu sudbinu. Razumije se, da vjera u ovu neumoljivu, krutu sudbinu ne može dati nikakve utjehe u nevoljama, prema kojima ne možemo biti ravnodušni. Dok se ove ne pojave, kao tamni oblaci na obzorju ugodnoga života, nije tako teško odreći se vjere u Providnost Božju. Ali kada se približi tamna noć na svršetku života, onda samo vjera u Providnost baca svijetlo, da možemo naći put k miru i sreći.

Zato ispitivanje razloga, na kojima se osniva i vjera u Providnost Božju i vjera u neumoljivu krutu sudbinu, jamačno zaslužuje našu najveću pažnju. Sve sam probleme, koji se tiču ovoga pitanja, opširno obradio i prikazao u knjizi PROVIDNOST BOŽJA (351 str. osm., Knjižnica Života, Niz III, knjiga II, Zagreb I/147, cijena 40 d, za đake i bogoslove posebni popust). U ovoj sam knjizi rješavao sva pitanja na temelju filozofije i teologije svetih Otaca i njihovih suvremenika kršćanskih pisaca. Nadam se, da će čitateljima biti drago, ako im ovdje ukratko kažem, što sam tamo ustanovio kao duboko znanstveno i religijozno uvjerenje onih velikih umova i svetaca, na kojima počiva sva naša kršćanska kultura. Neće nam onda biti teško, izvesti sigurni zaključak, da smo doista tako sretni, te smijemo i moramo priznati opstojnost neizmjerno mudre i ljubezne i svemoguće Providnosti Božje, i da su najveći neprijatelji svoje sreće oni, koji vjeruju u neumoljivu krutu sudbinu.

RAZLOZI VJERE U PROVIDNOST BOŽJU.

Možemo i moramo priznati, da opstoji Providnost Božja, ako su ispunjeni ovi uvjeti: 1. ako ima Bog, 2. ako Bog sve znade,

3. ako On određuje svrhu, za kojom mora da teži svako biće, 4. ako je ova svrha dobra za dotično biće, 5. ako Bog upravlja svakim bićem prema svrsi, koju je za dotično biće odredio, 6. ako je Bog slobodno biće, 7. ako je i naša volja slobodna, 8. ako Bog tako vodi, da ostavlja slobodu, 9. ako je Bog svemoguć, 10. ako je Bog vječan, 11. ako je naša duša besmrtna, 12. ako ima uskrsnuće, nakon kojega nema više smrti.

Svi su ovi uvjeti ispunjeni. Dakle možemo i moramo priznati, da ima neizmjerno mudra i dobrostiva i svemoguća Providnost Božja.

Ovim sam kratkim silogizmom izrazio tijek misli. Samo treba pomno ispitati, jesu li ovi uvjeti dovoljni, i jesu li doista ispunjeni.

Promotrimo svaki pojedini uvjet, koji smo označili, da vidimo, je li uistinu nuždan zato, da možemo priznati Providnost Božju.

Da nema Providnosti Božje, ako nema Boga, ovo se po sebi razumije . Nema providanja bez onoga, koji bi providao. Da Bog ne bi mogao providati, kad ne bi imao velikoga znanja, o tom nema nikakve sumnje. Mora li ovo znanje biti sveznanje, ili bi možda za Providnost bilo dovoljno neko ograničeno znanje, o tome možda tkogod sumnja. Ali svakako je ovaj uvjet sigurno ispunjen, ako je Bog sveznajuć. Istotako možda tkogod sumnja, je li nužno, da Bog određuje svrhu svakomu stvorenomu biću, te misli, da bi mogla postojati Providnost i bez toga. Ali jamačno je u ovom pogledu svaki uvjet savršeno ispunjen, ako Bog određuje svrhu svakoga bića, za kojom mora težiti. Da ova svrha mora nužno biti dobra za dotično biće, o tom jedva da će itko sumnjati. Ali sigurno s ove strane ništa ne manjka, ako Bog doista svakomu biću određuje dobru svrhu tako, te je dotično biće sretno, kad je postiglo svoju svrhu. Dakako da samo kod razumnih bića govorimo o sreći; ali i za razumno biće sreća stoji u tome, da je postiglo svoju svrhu. Razlog, zašto smo pridržali ovaj posebni izraz »sreča« samo za razumna bića, lako je uvidjeti. Svrha je razumnoga bića, posjedovanje samoga Boga, spoznajom i ljubavlju; a ove svrhe ne mogu imati nerazumna bića, jer ne mogu Boga spoznati. Zato razumno biće, kaošto čovjek, daleko nadvisuje svako drugo stvoreno biće svojim savršenstvom, kad je postiglo svoju svrhu. Ali nije dovoljno, da Bog samo određuje svrhu, nego On treba da i upravlja bićem prema svrsi. Gdje nema upravljanja, nema ni Providnosti. Je li za upravljanje nužna sloboda, bilo sa strane upravitelja, bilo sa strane bića, kojim upravlja, o tome možda nijesu svi istoga mišljenja. Osobito mogao bi tkogod pomisliti, da upravljanje ne pretpostavlja nužno slobode bića, koje stoji pod upravom. Nećemo se o tome prepirati, da li upotrebljavamo riječ »upravljati« u posve istom smislu, kad kažemo, da šofer upravlja automobilom, i kad za njega velimo, da upravlja svojom obitelju. Svakako je upravljanje slobodnim bićima mnogo uzvišenije i pretpostavlja mnogo veće savršenstvo u onom, koji upravlja, nego li upravljanje nerazumnim stvarima. Ako dakle Bog upravlja

i slobodnim stvorovima, a svim drugima poradi ovih, ali tako da im ostavlja slobodu, jamačno je sve na najsavršeniji način ispunjeno, što se u ovom pogledu može tražiti za to, da možemo priznati Providnost Božju. Ako je napokon Bog svemoguć i vječan, a uz to i mi na neki način, naime besmrtni, ukoliko naša duša neće nikada biti uništena i ukoliko ćemo svi uskrsnuti od mrtvih za uvijek, da uživamo vječnu nagradu ili kaznu, ne preostaje ništa drugo, što bismo mogli još tražiti, da priznamo Providnost Božju u najstrožem i najljepšem i najuzvišenijem smislu. Jedino je dakle pitanje ovo: Jesu li doista ispunjeni svi ovi uvjeti? Odgovaramo, da jesu.

1. POSTOJI BOG. O tome svjedoči nam čitav svijet i sve, što u njemu vidimo. Sa Sv. Tomom možemo sve ovo, iz čega nužno slijedi, da postoji Bog, podijeliti na pet grupa i prema tome razlikovati pet puteva k Bogu (S. theol. 1, 2. 3). Prva grupa obuhvaća gibanja ili promjene. Druga sastoji se od uzroka i učinaka. Treća promatra egzistenciju nenužnih bića. Četvrta nejednakost savršenstva, koje imaju razna bića. Peta svrhovito djelovanje.

Promatrajući gibanje ili promjene u svijetu dolazimo do uvjerenja, da mora postojati nešto, što je nepromjenljivo. Ništa se ne može promijeniti samo od sebe, nego samo pod utjecajem nekoga drugoga bića. Zato je nerješiva poteškoća ili zagonetka, kako je moglo doći u materiju gibanje, ako nema ništa osim materije. Ovo se općenito uvjerenje očituje u tom, što svatko traži razlog ili uzrok, zašto se nešto promijenilo, kad vidi, da se promijenilo. A tražimo uvijek, što je na dotičnu stvar, koja se promijenila, djelovalo, te se promijenila. Tako ispituju i oni, koji u teoriji tvrde, da se može nešto promijeniti ili postati bez uzroka. I oni traže, kad im je nečega nestalo, n. pr. novaca, tko im je uzeo, i ne vjeruju, da je novac sam otišao. U zbilji života nikomu ne dolazi na pamet, da se pozivao na Humea, kao da je uistinu dokazao, da ne možemo nikada razlikovati između uzroka i učinka u pravome smislu, nego da mi sami umećemo odnos uzročnosti između dvije stvari, kojima onda dajemo ova dva različita imena. Niti je Hume sam sebi vjerovao, da on sam nije znao, kako su postale knjige, koje je sebi pripisivao kao auktoru. Može tkogod ispitivati, kako možemo spoznati uzročni vez između dvije stvari; ali da doista spoznaje i on, kaošto i mi, ovo jasno pokazuje čitavim svojim životom. Budući dakle da je nepobitna činjenica, da materija nema od sebe gibanja, a opet se giblje, zato je očito, da mora postojati neko biće izvan materije čitavoga svijeta, od kojega sve ovo gibanje potječe. A ovo se biće, koje je iznad materije čitavoga svijeta, i od kojega čitav svijet ima svoje gibanje, zove Bog.

Iz učinaka, koje opažamo, nužno zaključujemo, da postoji Bog. Jasno nam je naime, da mora postojati neki uzrok. Istina, uzrok može i sam imati uzrok, ovaj isto tako itd. Ali napokon ipak moramo doći do nekog uzroka, koji je neovisan o drugom uzroku, dakle neprouzrokovani uzrok, biće, koje nije od drugoga, nego bez

uzroka, tj. samo od sebe. Kod ovoga se umovanja ne obaziremo na broj uzroka ili učinaka, nego samo na činjenicu, da ništa ne može biti uzrok samoga sebe; dakle ni mnogi, pa ni neizmjerno mnogi uzroci ne mogu biti uzrok ili uzroci samoga sebe. Makar pretpostavljali neizmjeran niz prouzrokovanih uzroka, ipak ovi ni svi zajedno nijesu mogli sami sebe prouzrokovati. Mora dakle da postoji neko biće, koje je uzrok drugih bića, a samo nema uzroka. A ovo se biće zove Bog.

Videći, da neka bića ne postoje nužno, nego samo slučajno, tako te ne bi bilo nikakvo protuslovlje, kad ne bi egzistirala, nužno zaključujemo, da mora postojati i neko biće, koje nužno egzistira. Ono naime biće, koje slučajno egzistira, ne može imati u samome sebi dovoljnog razloga, zašto egzistira. Mora dakle dovoljni razlog biti drugo biće. Može i ovo drugo biće imati opet svoj uzrok izvan sebe, ali napokon moramo ipak doći do jednoga bića, koje nema razloga svoje egzistencije izvan sebe. Ovo ostaje, pa makar zamišljali i neizmjeran niz takvih ovisnih bića. Naše je umovanje neovisno o broju slučajnih bića. Zato je svejedno, pretpostavlja li se broj ograničen ili neograničen. I neizmjeran niz slučajnih bića nužno pretpostavlja biće, koji je dovoljni razlog, zašto slučajna bića egzistiraju. A ovo se biće zove Bog.

Gledajući razna bića, gdje imaju ista svojstva, ali ne u istom stepenu, dolazimo do uvjerenja, da mora biti neko biće, koje ima ovo i svako drugo savršenstvo u najvišem stepenu, koji je uopće moguć, dakle apsolutno savršeno biće, od kojega svako drugo biće ima sve, što ima. Ono naime biće, koje ima ograničeno savršenstvo, ne može imati u samome sebi razloga, zašto ima ovo savršenstvo samo u tolikom stepenu. Razlog mora dakle biti drugo biće. Može, istina, i ovo opet imati svoj razlog u drugome biću. Ali makar pretpostavili neograničeni niz takvih bića, koja imaju, budući da su ograničena u svome savršenstvu, razlog svoga ograničenoga savršenstva u nekom drugom biću, ipak i čitav ovaj neograničeni niz mora opet imati svoj razlog u nekom drugom biću. A ovo se neizmjerno savršeno biće zove Bog.

Promatrajući napokon, kako se svako djelovanje u svijetu zbiva prema svrsi, pa tako rade i one stvari, koje nemaju razuma, te ne mogu spoznati svrhe, nužno zaključujemo, da mora biti netko, koji je svim stvarima odredio svrhu te im dao nagon, kojim za njom teže. Inače bismo imali samo jedan odgovor na pitanje, zašto sve, pa i nerazumne stvari rade prema svrsi, naime da se sve ovo zbiva samo slučajno. A ovaj odgovor ne zadovoljava našeg razuma. Svi su uvjereni, pa i oni, koji poriču egzistenciju bića, koje bi bilo uredilo čitav svijet i udesilo njegovo djelovanje prema svrsi, da se dijelovi nekoga stroja, n. pr. štamparskoga stroja, ili sata ili dijelovi jedne knjige ne mogu sastati slučajno. Nitko, pa ni ovi protivnici božanskoga podrijetla svjetskoga reda, ne vjeruju onomu, koji tvrdi, da su se negdje, u njegovoj kući, sastali slučajno razni

dijelovi štamparskoga stroja ili sati ili knjige. Zato posve nedosljedno postupaju, kada misle, da je ipak ovaj donekle neizmjerno veliki i komplicirani stroj, koji se zove svijet, postao slučajno. Ovaj se red, kojemu se divimo, promatrajući nebo i zemlju i tijek zvijezda i elektrona, ne može shvaćati kao proizvod slučaja, nego samo kao djelo neizmjerno mudroga i silnoga i dobroga bića. A ovo se biće zove Bog.

Postoji dakle biće, koje je izvor svake promjene, a samo se ne mijenja; uzrok, od kojega potječe svako zbivanje, a samo nema uzroka; podrijetlo svega onoga, što nenužno ili slučajno postoji, a samo apsolutno nužno egzistira; apsolutno savršeni izvor svakog savršenstva; neizmjerno mudri i silni i dobri upravitelj čitavoga svijeta. A ovo se biće zove Bog.

U kratkim sam potezima iznio temeljne misli, kojima možemo nepobitno dokazati, da postoji neizmjerno savršeni Bog. Neka bude dovoljno za našu raspravu. Opširno sam prikazao dokaze za Božju egzistenciju u knjigama »Stvoritelj svijeta« (osm. XXIV + 320 str.; narudžbe prima Uprava Glasnika S. I., Zagreb I/147, cijena vanredno snižena: 25 d., za đake i bogoslove još posebni popust) i »Providnost Božja« (osm. str. 351, Knjižnica Života, Niz III, knjiga II, Zagreb I/147, cijena 40 d., za đake i bogoslove posebni popust). Ova moja rasprava, koju sada pišem, nipošto nema svrhe, nadomjestiti ove dvije knjige. Svrha je gornjih redaka bila samo ova, pokazati ili dokazati, da je ispunjen prvi od onih uvjeta, o kojima ovisi naše uvjerenje, da ima Providnost Božja.

2. BOG SVE ZNADE. *Ne samo ono, što jest, nego i ono, što će biti*; dapače i ono, što je samo moguće; pa i ono, što bi se dogodilo, a što se nikada neće dogoditi. A sve ovo Bog znade apsolutno sigurno. Da je Božje znanje uistinu tako savršeno, o tom ćemo se lako uvjeriti. Promotrimo samo, što je Božje znanje. Ono je identično s Bogom samim. Ono nije neko akcidentalno svojstvo, kaošto naše znanje, koje mi moramo steći, a koje možemo opet izgubiti. Naše znanje nije s nama identično. Mi svoje znanje polagano stićemo i usavršujemo, pa i nazadujemo u njemu i možemo ga opet izgubiti. A Bog nije nikada stekao svoga znanja niti u vremenu niti u vječnosti, niti ga može ikada opet izgubiti, jer je Božje znanje s Bogom identično. Zato je i neizmjerno savršeno, kaošto Bog sam. Istotako isključuje svako nesavršenstvo, kaošto Bog sam. Sve dakle, što je kod stvorenoga znanja pozitivno ili savršenstvo, pripada i Božjemu znanju; ali sve, što je negativno ili neki manjak, kod Božjega je znanja isključeno. Zato Bog ne može niti učiti niti zaboravljati. Bog ne može zaključivati, nego bez svakoga zaključivanja ili bilo kakva izvađanja on sve znade. On znade i to, što iz nekih premisa slijedi, premda ne izvodi zaključka iz premisa. On znade svaku istinu s apsolutnom sigurnošću. Bog znade, što mi naslućujemo i na temelju kojih razloga; ali on ne može ništa naslućivati, nego sve znade s apsolutnom sigurnošću. Kod Boga nema nikakve vjerojatnosti, nego samo sigurnost; jer vjerojatnost

pretpostavlja nesavršenstvo mišljenja, a ovo je kod Božjega mišljenja isključeno. Zato Bog od vijeka s apsolutnom sigurnošću znade sve, što jest ili što bi bilo u kojem god vremenu, bilo nužno bilo nenužno ili slobodno ili slučajno. Apsolutno sigurno znade, što će slobodna volja dragovoljno učiniti ili propustiti u danim okolnostima. Mi toga ne možemo znati, jer nemamo za to nužnih premisa; ali Bog ne treba nikakvih premisa, jer ne zaključuje. Zato Bog znade istotako apsolutno sigurno, što bi slobodna volja u danim okolnostima učinila ili propustila, premda neće nikada biti u onim okolnostima.

Tako je na najidealniji način ispunjen onaj uvjet, koji se tiče Božjega znanja. Bog znade ne samo sve, što će se dogoditi, nego i što bi se dogodilo, bilo nužno bilo slobodno. On znade i sva sredstva i sve načine, kojima se mogu događaji postići ili zapriječiti. On sve ovo znade apsolutno sigurno, neizmjerno savršeno, nepromjenljivo, od vijeka.

3. BOG ODREĐUJE SVRHU, za kojom treba da teži svako pojedino biće. Neće biti teško, naći siguran i jasan odgovor na pitanje, da li Bog određuje svrhu svakoga bića, pa i razumnoga i slobodnoga, kaošto je čovjek. Svako je stvoreno biće sa svime, što jest i što ima, od Boga. Od Boga ima ne samo svoju egzistenciju, nego i svoju esenciju, dapače i samu svoju mogućnost, tj. da uopće nešto jest, a ne ništa. Svako je biće samo utoliko nešto, ukoliko je imitacija Božjega savršenstva. Očito je dakle, da mora i svoju svrhu imati od Boga. Svrha naime odgovara naravi. Onaj dakle, koji je dao narav, dao je i svrhu. Razumno biće, kaošto čovjek, može, istina, i samo sebi odrediti neku svrhu, ali samo ovisno o svojoj naravi, kao neki dodatak ili nadopunjak svrhe, koja je naravlju određena. Zapravo je svaka takva svrha, koju si odabire čovjek, samo izbor nekoga puta onoj svrsi. Tako i vidimo kod čovjeka. Po svojoj naravi čovjek teži za srećom, i to potpunom srećom. Ova se uistinu sastoji u posjedovanju Boga samoga. Ali može netko misliti, da će postići potpunu sreću, uživajući slasti ovoga svijeta. A može se netko i u tome varati, što misli, da je ono, što je odabrao, svrha, premda je samo put ili sredstvo.

Da doista *svrha nužno odgovara naravi dotičnoga bića,* o tome smo svi uvjereni i složni, pa i oni, koji to poriču. Svi smo u tome složni, da svako biće djeluje prema svojoj naravi. Zato i različitost prirode raznih bića određujemo prema različitosti djelovanja. Kada ispitujemo, jesu li neka bića među sobom slična, iste vrste; ili da li su različita, onda ispitujemo njihovo djelovanje. Uvjereni smo, da djelovanje očituje, kakva je priroda nekoga bića. A svoje prirode ništa ne može promijeniti. Zato mora svako djelovanje oko postizavanja neke svrhe, koja pridolazi prvotnoj svrsi, odgovarati prirodi i svrsi, koja slijedi iz prirode same. Prema tome nova svrha, koju si može odabrati slobodno biće, kaošto čovjek, ne može stupiti na mjesto stare, nego može biti samo posebno određenje težnje za starom svrhom, koju je primio od Boga, da za njom

teži. Svatko nužno teži za onom svrhom, koju je od Boga primio po svojoj prirodi, pa makar i ne htio svijesno i hotimice.

Tako je dakle nužno ispunjen onaj uvjet, da Bog određuje svrhu, za kojom stvoreno biće ima da teži.

4. NARAVNA JE SVRHA DOBRA za dotično biće. Posve je isključeno, da bi Bog odredio stvorenomu biću svrhu, koja za ovo ne bi bila dobra, nego zla. Bog bi sam sebi protuslovio, kad bi to učinio, jer je sam neizmjerna dobrota te hoće, da svako biće ima prirodu, koja je slična njegovoj vlastitoj prirodi, a prema njoj da i djeluje. Zato je nemoguće, da bi Bog htio, da njegovo stvorenje djeluje na način ili u smislu, koji se protivi njegovoj prirodi, tj. da teži za zlom svrhom. Svrha, koju Bog određuje svojemu stvorenju, mora za ovo biti dobra. Da je uistinu tako, to nam svjedoči i općenito iskustvo. I biline i životinje dobro se razvijaju, ako im ništa ne smeta, da mogu slijediti svoju prirodu. A osobito jasno vidimo kod čovjeka, da je za njega jedino dobro, ako živi tako, kašto traži njegova prirodna svrha, naime da živi za Boga, za vječnost, za blaženstvo u vječnosti. I za pojedinca vrijedi ona riječ (Ps. 72, 28): »Mihi autem adhaerere Deo bonum est — a za me je dobro, držati se Boga«, kaošto i za čitave narode ona druga (Ps. 143, 15): »Beatus populus, cuius Dominus Deus eius — Blago narodu, čiji je Gospodar Bog«. I obratno, iskustvo pokazuje, da je zlo i za pojedinca i za čitav narod, ako u svome životu odnemaruje prirodnu svrhu, koju mu je propisao sam Bog, kad mu je dao ljudsku narav. Grijesi protiv prirode, tj. protiv prirodne svrhe, upropašćuju i pojedince i čitave narode, kaošto svjedoči žalosno iskustvo.

5. BOG UPRAVLJA SVAKIM BIĆEM kod njegova teženja i djelovanja oko postizavanja njegove svrhe. Kod nerazumnih bića ovo je očito nužno. Kod njihova je naime djelovanja nuždan izbor između raznih djela, koja služe istoj svrsi, a koja se ne mogu zajedno izvesti. Zato mora ih Bog poticati, da prema njegovu izboru rade. A to znači: Bog upravlja djelovanjem nerazumnih i neslobodnih stvari oko postizavanja svrhe, koju im je dao. Ali i djelovanjem onih bića, koja imaju razum i slobodnu volju, Bog upravlja. I ova su bića potpunoma ovisna o njemu, ne samo na početku svoje egzistencije, nego za čitavog vremena, dok postoje, jer ova ovisnost slijedi iz naravi stvorenoga bića.

Da *je Božje upravljanje nužno i kod slobodnoga bića i kod slobodnoga djelovanja,* slijedi i odatle, što Bog težnju za svrhom ne samo preporučuje, nego i ozbiljno hoće. Bog hoće, da i slobodno stvorenje uistinu postigne svrhu, koju je odredio. Ali dakako da Bog može ovo htjeti uvjetno: on može htjeti, da slobodno biće postigne svrhu, ako ispuni od njega određeni uvjet, i to dragovoljno; ako li neće da ispuni, neće postići svrhe, nego će dobiti na mjesto nagrade kaznu. Tako i mi postupamo, kada hoćemo da netko dragovoljno ispuni našu volju. Jamačno Bog ne promatra samo, kako mi težimo za svrhom, koju nam je dao, nego nas i

potiče, da ispunimo njegovu volju. Bog nama upravlja, kaošto uopće svakim stvorenjem.

6. BOG IMA SLOBODNU VOLJU. Bog nije samo u tome smislu slobodan, što nema nikoga nad sobom, ili što ne stoji pod ničijim utjecajem. Takva sloboda od vanjske sile nije sloboda u pravom smislu. Prava se sloboda sastoji u sposobnosti biranja između raznih sredstava, koja mogu služiti istoj svrsi; između htjeti i nehtjeti; htjeti ovo ili ono. Da Bog ima ovu slobodu, dokazuje razlog, koji navodi Sv. Toma (S. theol. 1, 19, 3): Bog nijednoga drugoga bića neće nužno osim samoga sebe, jer ni od jednoga drugoga bića ne može ništa primiti, što bi sačuvalo ili povećalo njegovo savršenstvo ili dobrotu i sreću. Budući da je Bog neizmjerno savršen, zato mora imati i slobodu, i to neizmjerno savršenu, u najistinitijem smislu. Samo tako moguća je i sloboda naše volje. Da Bog nije slobodan, ne bismo ni mi bili slobodni.

7. NAŠA JE VOLJA SLOBODNA, i to ne samo od sile, nego u pravom smislu. Mi možemo birati. Mi možemo nešto prihvatiti ili zabaciti, htjeti ili nehtjeti. Ovo nam svjedoče nepobitni dokazi, koje nalazimo već kod svetih Otaca i drugih kršćanskih pisaca prvih stoljeća, kaošto pokazuje knjiga »Providnost Božja«. U stvari su to oni dokazi, koje je kasnije tako krasno prikazao Sv. Bellarmino, kaošto možemo čitati u knjizi »Stvoritelj svijeta« (str. 122-134). Da su o tom uvjereni i oni, koji poriču slobodu volje, oni sami jasno pokazuju čitavim svojim životom, osobito svojim ponašanjem prema onima, koji priznaju slobodu. Oni se srde na svoje protivnike i nastoje predobiti ih za svoje mišljenje. Oni su dakle uvjereni, da se njihovi protivnici mogu predomisliti i zabaciti, što su do sada prihvaćali. A opet su uvjereni, da nije sigurno, da će se to dogoditi, nego da mogu protivnici ostati kod svoga nazora. Ta i o samima sebi su uvjereni, da se mogu boriti proti svojih protivnika, ako hoće i kada hoće. Sve je ovo očiti znak, da ne sumnjaju niti o svojoj niti o tuđoj slobodi.

8. BOŽJE VODSTVO OSTAVLJA SLOBODU. Bog nas tako vodi, da nam time ne oduzima slobode. On nas potiče, da vršimo njegovu volju, ali dragovoljno, a ne silom. To je moguće, jer u tome nema nikakva protuslovlja. Ne tvrdi se isto, što se niječe, i pod istim vidikom. Voditi nekoga tako, da dragovoljno ide onaj, koji se dade voditi, to nije nikakvo protuslovlje. Pa niti onda nije protuslovlje, kada je sigurno, da će stvorenje dragovoljno slijediti poticaj Božji sve do kraja, do postognuća svrhe, koju je Bog odredio. Drugo je pitanje, zašto je sigurno, da će slijediti do kraja; a drugo, zašto će slijediti do kraja. Tko spoznaje samo iz uzroka ili iz premisa, dakako da ne može sigurno znati, što će se slobodno dogoditi. Ali Bog ne spoznaje iz premisa ili uzroka, nego gledajući svoju vlastitu bit, kaošto smo već prije spomenuli. Budući dakle da Bog hoće, da slobodno biće, kaošto čovjek, dragovoljno ili slobodno teži za svrhom, a istotako Bog mora da upravlja i slobodnim djelovanjem, to je sigurno, da Bog tako upravlja

slobodnim djelovanjem, da ovo ostaje slobodno, a ujedno da odgovara svrsi, koju je Bog odredio.

Ali premda Bog može svoje stvorenje tako voditi, da postigne ono dobro, koje mu je namijenio, ipak *može i tako voditi, da ne postigne, krivnjom samoga stvorenja.* Onda će ovo dobiti kaznu, koju je Bog odredio za ovaj slučaj.

Premda Bog ne sili slobodne volje, da slijedi njegov glas, ipak on može ovo uvijek postići, ako hoće. Dobar pedagog ili govornik može predobiti mnogo puta i one, koji su bili tvrdo odlučili, da neće pristati uz njegove želje, te ipak napokon rado pristanu. Nema dakle sumnje, da Bog može svaku volju predobiti, da ga s veseljem slijedi, jer ima neizmjerno savršeno sve, što imaju i najvrsniji odgojitelji i govornici.

9. BOG JE SVEMOGUĆ. Ovo moramo priznati, ako promotrimo, što to znači. Bog je svemoguć: tj. Bog može učiniti sve, što je u sebi moguće, tj. što nije ništa nego nešto. Razlog je taj, što je svako biće imitacija Božje biti, i što je prema tome njegova mogućnost istotolika, kaošto njegova bit, jer je s njome identična. Zato nema nikakva razloga, zašto bi Bog neka bića mogao proizvesti, a druga ne. Ili svako, ili nijedno. Ako dakle Bog može nešto proizvesti, može i sve proizvesti, tj. Bog je svemoguć.

10. BOG JE VJEČAN. Bog ne bi bio Bog, tj. neizmjerno savršeno biće, koje postoji bez uzroka, samo od sebe, da nije vječan. Što nije vječno, ovo počima biti; a što počima biti, mora imati uzrok izvan sebe. A što ima uzrok, ne može biti neizmjerno savršeno. Zato ne može niti prauzor svakoga bića. Bog, koji nije vječan, sadržaje protuslovlje. Kaošto nema početka, tako nema ni svršetka. Niti ga može itko drugi uništiti, niti on sam sebe. Niti ima u njemu išta vremenita, slijed jednoga za drugim. Bog ima od vijeka na vijeke sve. Zato je dobro definirao Božju vječnost Boetije, kad je kazao (De consolatione philosophiae, lib. 5, prosa 6 — o tom čitaj Providnost Božja, str. 275), da je »interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio — beskrajno posjedovanje života, i to ujedno čitavo i savršeno«.

11. NAŠA JE DUŠA BESMRTNA. Ovo ne znači, da bi bilo protuslovlje u samom pojmu, zamisliti dušu, koja bi prestala biti. Samo Boga ne možemo zamišljati kao biće, koje bi moglo prestati biti. Razlog je taj, što je samo Bog neovisan o svakom drugom biću. A naša je duša, kaošto svako drugo stvoreno biće, pa najsavršeniji anđeo, ovisna o Bogu, kako u prvome svome početku, tako i tijekom čitavoga svoga opstanka. Ako Bog ne bi htio uzdržavati naše duše, odmah bi prestala biti. Ali i samo time mogla bi se povratiti u ništavilo. Ništa je drugo ne može uništiti, jer ni o čemu drugome nije ovisna. Niti se može sama sebe uništiti, jer i sama sebe ne uzdržava. Niti se može raspasti, jer nije sastavljena, nego je posve jednostavno biće, duh. Pitanje je dakle samo ovo, je li sigurno, da će Bog našu dušu uvijek uzdržavati. Je li nam ičim ovo zajamčio? Jest, onim neodoljivim čeznućem za vječnim

životom, koje nam je usadio u srce, dao nam je obećanje, koje ne može varati, da će naša duša uvijek živjeti. Time, što je odredio kao našu svrhu blaženstvo, koje može biti samo vječno, zajamčio nam je, da nikada neće uskratiti našoj duši svoga uzdržavanja, jer bi se inače blaženstvo svršilo te bi zato i prije bilo puno tjeskoba, dakle nikakvo blaženstvo. Istina, moglo bi se pitati, neće li Bog uništiti one duše, koje neće postići blaženstva. Ali i ovo je isključeno, jer bi se protivilo Božjoj pravdi i mudrosti i ljubavi kaošto sam opširno pokazao u knjizi »Stvoritelj svijeta« (str. 195-206).

12. SVI ĆEMO USKRSNUTI ZA UVIJEK. Za ovu nam istinu jamči na najsvečaniji način naša sveta vjera. U apostolskom vjerovanju mi ispovijedamo, da vjerujemo u »uskrsnuće tijela i život vječni«. Ova je istina jasno sadržana u svetome Pismu i staroga i novoga Zavjeta. Mislimo samo na riječi Isusove, kojima opisuje uskrsnuće i sud, koji će slijediti nakon uskrsnuća; na život vječni i muke vječne, što će ih Bog dosuditi pravednicima ili prokletnicima (Matej 25, 31-46). Sveti Pavao je tako uvjeren o našem uskrsnuću, te se usuđuje ustvrditi (1 Korinč. 15, 13): »Ako nema uskrsnuća mrtvih, nije ni Krist uskrsnuo«. A ne samo neki, nego (1 Kor. 15, 54): »Svi ćemo uskrsnuti, ali nećemo se svi promijeniti«. Pisac druge knjige Makabejaca izrazuje svoje uvjerenje, da je dobro moliti se za pokojne; ali primjećuje, u kojoj pretpostavci (2 Mak. 12, 44): »Ako se ne bi nadali, da će oni, koji su pali, opet uskrsnuti, bilo bi suvišno, moliti se za njih«.

Vjeru u uskrsnuće svih pokojnih, koja je već u svetome Pismu tako jasno sadržana, najbrižnije su čuvali i gojili i branili protiv svih napadaja sa strane tadašnjih bezvjeraca sveti Oci i kršćanski pisci, kako nam svjedoče već ona mnoga mjesta, koja sam naveo u knjizi »Providnost Božja«. Kako su protivnici nastojali, da razumskim razlozima oprovrgnu kršćansku nauku o uskrsnuću, tako su i kršćanski mislioci odgovarali ne samo vjerskim, nego i naravnim ili znanstvenim dokazima. Njihovo je uvjerenje, da uskrsnuće nije nemoguće. Kazali su, da je lakše uskrisiti, što je već nekoć postojalo, nego li stvarati ono, što nije još nikako bilo. Pokazivali su mnoge primjere uskrsnuća, što ga opažamo u prirodi, ter iz toga zaključivali, da i u ljudskome rodu nakon smrti slijedi uskrsnuće. Napokon bili su uvjereni, da uskrsnuće zahtijeva i pravda, jer u ovome životu nije sama duša činila dobro ili zlo, nego čovjek kao takav, tj. duša i tijelo zajedno. Makar možda ovi naravni razlozi ne dokazivali s apsolutnom sigurnošću, ipak su oni dostojan odgovor na protivne prigovore. *Apsolutnu sigurnost daje nam sveta vjera. Ona nam jamči, da ćemo poslije uskrsnuća na vijeke uživati nagradu ili trpjeti kaznu, koju smo u svome smrtnome životu zaslužili. U vječnosti biti će riješene sve tajne Božje Providnosti, koje se u ovome životu ne mogu uvijek potpunoma razjasniti.*

To su dakle nepobitni dokazi, da je naša vjera u Providnost Božju istinita, i da se pravom bezuvjetno u nju uzdamo. Ovi nam dokazi jamče, da nemaju pravo oni, koji zabacuju ovu vjeru, a time i svoju sreću, svoj mir i svoju utjehu u nevoljama, kojih se ne mogu riješiti. Lako ćemo se o tom uvjeriti, ako promotrimo, na kojim se razlozima osniva njihovo mišljenje.

RAZLOZI NEPOVJERENJA PREMA PROVIDNOSTI BOŽJOJ.

Ovi se razlozi ili poteškoće protiv Providnosti Božje mogu razdijeliti na dvije glavne skupine: na one, koje se osnivaju na svojstvima Božjim i ljudskim; i na one, koje polaze od iskustva.

I. PRVA GLAVNA SKUPINA: Božja i ljudska svojstva, za koja bi se moglo činiti, da isključuju Providnost.

1. BOŽJA SVOJSTVA. Bog je nepromjenljiv, vječan, sveznajuć, neovisan o svakom drugom biću. Zato bi se moglo činiti, da je isključena svaka sloboda, i da se Bog ne može obazirati na druga bića i brinuti se za njih. ODGOVARAM: Nijesu ovo nikakve nove poteškoće. Mnogo su o njima raspravljali sveti Oci i kršćanski pisci, kako svjedoči knjiga »Providnost Božja«. Na sve su poteškoće našli pravi odgovor. Iz ovih svojstava ne slijedi, što protivnici tvrde. Iz Božje nepromjenljivosti ne slijedi, da nema slobode, nego samo to, da Bog ne može promijeniti svoje odluke, kojom je odredio, što će se slobodno dogoditi izvan njega samoga. Istotako Božja vječnost ne isključuje, da se nešto u vremenu dogodi, dakako izvan Boga. Tako je Bog od vijeka stvorio vremeniti svijet. Bog je od vijeka htio, da bude svijet vremenit, tj, da započne egzistirati. Nije Bog započeo htjeti, nego svijet je započeo biti, jer je Bog tako htio od vijeka. I mi možemo nešto prije htjeti, nego li ovo započne biti.

I Božje vječno sigurno sveznanje ne isključuje slobode. Bog sigurno sve znade, ali tako, kako sve jest. Ako je neki događaj slobodan, Bog ga spoznaje kao slobodan; ako li je nuždan, Bog ga spoznaje kao nuždan. Sigurnost spoznaje ne oduzima ništa predmetu, nego ga ostavlja, kakav bi bio, i kad ne bi bio predmet spoznaje. Kad mi gledamo, gdje netko hoda, sigurno znademo, da hoda; pa ipak zato ne hoda nužno. Tako i sigurnost Božjega znanja ne čini, da ono, što znade, postoji nužno, a ne slobodno. Budući da Bog sve znade od vijeka, zato njegovo znanje ne može niti započeti niti nasti niti prestati; ali iz toga nipošto ne slijedi, da mora i svaki predmet njegova znanja imati ista svojstva, kaošto Božje znanje, koje je s Bogom identično. Slijedi samo to, da Bog od vijeka neizmjerno savršeno pozna svako biće prema čitavoj njegovoj prirodi i prema svim akcidentalnim svojstvima.

Iz toga, što je Bog neizmjerno savršen i neovisan o svakom drugom biću, slijedi, da Bog nikoga ne treba, i da ni od koga ne može ništa primiti, što bi povećalo bogatstvo ili njegovu sreću. Ali iz ove njegove posvemašnje neovisnosti ne slijedi, da ne može drugim

bićima činiti dobro. Upravo obratno. Jer je neizmjerno savršen i bogat i sretan, zato može htjeti, da budu i druga bića njemu slična u sreći i savršenstvu. Može od vijeka odlučiti, koja će im dobra udijeliti i pod kojim uvjetima i uz koje njihovo sudjelovanje i kada.

Nijedno dakle Božje svojstvo ne onemogućuje Providnosti Božje, nego upravo obratno; jer Bog ima ova svojstva, jer je nepromjenljiv, vječan, sveznajuć, neizmjerno savršen, zato može od vijeka s najvećom, apsolutnom sigurnošću odrediti puteve, ne samo nerazumnoga, nego i razumnoga i slobodnoga bića, i voditi ga sreći, koju je od vijeka s potpunoma nesebičnom ljubavlju za njega odredio. Što ostajemo kao zapanjeni, promatrajući ova neograničena Božja savršenstva, to je posve naravno. Nužno osjećamo svoju niskost i sićušnost, kad pitamo: »Tko si Ti, o moj Bože, a tko sam ja?« Ali uz ovo čuvstvo poniznosti naravno se u našemu srcu rađa i čuvstvo najzahvalnije ljubavi, kad promatramo, da smo ipak potpunoma njegovi, i da smo sve od njega primili, premda nema od nas nikakove koristi.

2. LJUDSKA SVOJSTVA. I među ovima nalazimo takva, za koja bi se moglo činiti, da isključuju Providnost Božju. Tako bi mogao tkogod pomisliti, da *naša promjenljivost* onemogućuje izvađanje stalnih osnova, bez kojih nema Providnosti. Ovaj bi prigovor vrijedio za našu providnost, a ne za Božju. Mi ne možemo znati, hoće li se onaj, koga vodimo ili za koga se brinemo, promijeniti, i kako će se promijeniti, na gore ili na bolje. Zato ne možemo prema tomu udesiti svojih nacrta i odrediti sredstava, koja ćemo upotrijebiti. Zato se pravom bojimo budućnosti, lako se možemo prevariti u svojim nadama. Ali Bog sve znade unaprijed, pa i svaku promjenu, jer je sveznajuć. Njega ne može ništa iznenaditi. Niti može ikada biti u neprilici glede sredstava, kako će postići svoju svrhu, jer je svemoguć.

I kratki vijek ljudskoga života za nas može biti i obično jest zapreka, da ne možemo izvesti svojih osnova. Ne znamo, koliko imademo vremena na raspolaganje. Pa i kad bismo znali, ne bismo znali, što možemo u ovo vrijeme izvesti, i koja možemo zato sredstva upotrijebiti. Ili barem obično nužnih sredstava nemamo na naspolaganje niti ih možemo ikako dobiti. Zato propadaju tolike osnove, dapače do osnova uopće ne dolazimo. Ali Bog ne pozna nikakve zapreke. On znade duljinu ili kratkoću našega života. On znade, što mi možemo, i kako, i uz koja sredstva, i u kolikom vremenu. On uopće ne treba sredstava, nego može i bez njih preko nas izvesti sve, pa i najveće i najdalekosežnije osnove. Ovo može Bog dapače htjeti, da se tako očituje njegovo djelo, mudrost i dobrota i svemogućnost njegove Providnosti. Što je za nas zapreka, to može za Providnost Božju biti razlog, da izvede neko veliko djelo.

Moglo bi se komu činiti, da se Providnost Božja ne može složiti s našom slobodom. Ako smo slobodni, možemo se oduprijeti Božjemu vodstvu te tako osujetiti Božje osnove. Za naše je osnove

dakako sloboda onih, koje bismo htjeli dovesti do neke svrhe, čestoputa nepobijediva zapreka. Ipak mnogo puta i mi možemo predobiti nekoga, koji nam se prije protivio, da napokon dragovoljno ispuni našu volju. Neki imaju neobičnu moć nad voljama, te mogu onda pobijediti, kada svi drugi uzalud nastoje, kako bi predobili otpornu volju. Budući dakle da Bog u svakom pogledu neizmjerno nadmašuje svakoga čovjeka, mora da i u svojoj moći nad slobodnim voljama. Ako mi možemo katkada postići, da netko dragovoljno pristane uz nas, jamačno Bog može postići uvijek. Može dakle Bog sa sigurnošću unaprijed znati i odrediti, što će slobodna volja dragovoljno učiniti ili propustiti, a da ne uništava sve znade unaprijed, pa i svaki slobodni čin ili propust, te može skloniti tako, da ne osujetimo njegovih osnova. Osim toga Bog sve znade unaprijed, pa i svaki slobodni čin ili propust, te može prema tome udesiti svoje osnove tako, te ne može nikada ništa odrediti, što bi se osujetilo. Božje sveznanje, kojemu je sve očito, i to od vijeka, omogućuje sklad između sigurnosti Božje Providnosti i naše slobode. Naša sloboda nije dakle nikakva zapreka za Providnost Božju.

Isto vrijedi i za našu ograničenost, za našu sićušnost i za naše siromaštvo. Istina je, da smo maleni i siromašni. Iz toga slijedi, da oni koji su također siromašni, nemaju mnogo od nas očekivati, i da zato takvim siromasima možemo biti indiferentni. Oni, koji ne mogu od nas primiti, što bi željeli, neće nas lako ljubiti niti nam iskazivati dobročinstava. Ali Bog je neizmjerno bogat te ne može od nas ništa niti trebati niti primiti, da bi nešto stekao, čega nema. Zato Bogu ne smeta naše siromaštvo, da nas ne bi ljubio i htio nam iskazivati svoja dobročinstva. Upravo obratno: zato, jer smo siromasi, Bog nas ljubi i želi nas obogatiti svojim darovima. Samo ovo Bog mora od nas tražiti, da primamo, što nam daje, i da priznajemo, da smo od njega primili. U tome stoji njegova slava, koju od nas traži.

Tako ne nalazimo ni među Božjim ni među ljudskim svojstvima nijednoga, koje bi se protivilo Božjoj Providnosti, nego baš obratno. Promotrimo dakle drugu skupinu poteškoća, da vidimo, što one vrijede.

II. DRUGA GLAVNA SKUPINA: neke činjenice, koje nam svjedoči iskustvo, a za koje se čini, da se ne mogu složiti s Providnošću Božjom.

1. *Vidimo, da se prirodni zakoni redovito ispunjavaju.* Na ovoj se stalnosti osnivaju svi nacrti za budućnost, kada se god stvaraju djela, koja bi imala trajno služiti, kaošto strojevi, mostovi, nasipi, kuće. Ova stalnost mogla bi se činiti, da je nespojiva sa slobodom, prema tome i s Providnošću. Mogao bi tkogod kazati, da se sve zbiva neumoljivom nuždom, a ne voljom nekoga slobodnog bića. Nije teško riješiti ovaj prigovor protiv Providnosti Božje.

Prvo, treba primijetiti, da prirodni zakoni nemaju tolike stalnosti, da ne bi bila moguća nikakva iznimka. Iznimke su moguće

i događaju se. Nepobitno je dokazano, da su se zbila mnoga čudesa. Prema tome prirodni zakoni ne isključuju slobode, koja se očituje iznimkama, barem prema mišljenju onih, koji upravo iz stalnosti prirodnih zakon dokazuju, da nema slobode. Ali ne treba nam se pozivati na historijsku činjenicu, da su se zbila mnoga čudesa. Onaj prigovor možemo riješiti *i na drugi način. Evo kako!*

Bog je mogao od vijeka udesiti sve, i nužno i slobodno, prema svojoj svrsi. Zato ne bi se njegovoj slobodi protivilo ni onda, kad bi prirodni zakoni doista bili tako stalni, te se nikad ne bi dogodila nikakva iznimka, nikakovo čudo. Možemo to slično zamišljati, kaošto ljudske zakone, koji ne isključuju slobode niti u zakonodavca niti u podložnika, makar se od njih nikad ne dozvolila iznimka, bilo dispenzom bilo privilegijem. Ako je istinita rečenica, da iznimka svjedoči slobodu, nije zato istinita i obrnuta rečenica, naime da sloboda svjedoči iznimku.

2. *Druga je činjenica, koju nam svjedoči iskustvo, a koja se, kako se čini, ne može složiti s Providnošću, ova: Jači izvodi svoje protiv slabijega.* Vidimo, da uvijek pobijeđuje onaj, koji je barem u nekom pogledu nadmoćan. Uvijek vidimo, da odlučuju naravni čimbenici: fizička ili intelektualna nadmoć, kojoj je podređeno i materijalno bogatstvo kao sredstvo. Zato svi tražimo neki naravni razlog, zašto je jedan pobijedio, a drugi bio pobijeđen.

Odgovaram slično, kaošto na prvu poteškoću. Prvo, nije istina, da svaki put pobijeđuje naravna nadmoć. Katkada se dogodi, da pobijedi i onaj, koji je u svakom naravnom pogledu slabiji od svoga protivnika. I takav je slučaj neko čudo. *A drugo, što možemo odgovoriti, jest ovo:* Bog je od vijeka odredio prema svojoj svrsi, tko će biti jači, a tko slabiji. Nije zato Bog dao jačemu pobjedu, jer je bio jači; nego mu je dao veću jakost, da pobijedi. A Bog je tako od vijeka slobodno odredio. Makar dakle uistinu uvijek jači pobijedio, ipak to ne bi se nikako protivilo slobodi.

3. *Mnogim najviše smeta činjenica, da u svijetu postoji ne samo dobro, nego i zlo; a jedno i drugo da je tako nejednako i nepravedno podijeljeno.* Da ima Providnost, zla uopće, prema njihovu mišljenju, ne bi bilo. Barem moralo bi zlo i dobro biti pravedno podijeljeno. Očito je, tako misle, da se kod svega toga ne gleda na vrijednost i zaslugu, nego da vlada puki slučaj ili pravo jačega. Zli obično imaju ugodniji život nego li dobri i pošteni ljudi. Pa i zlo nije među zle ili krivce podijeljeno prema zasluzi ili krivnji. Manji krivci obično više trpe nego li veliki. Da ima Providnost, svega toga ne bi bilo. Na mnoge ovaj prigovor čini najjači dojam. *Problem zla mnogo odvraća od vjere u Providnost Božju.*

O problemu zla raspravljao sam već u knjizi »Stvoritelj svijeta«. (str. 112-121), a osobito prikazao sam svestrano nauku svetih Otaca i kršćanskih pisaca o svim pitanjima, koja se tiču problema zla, u knjizi »Providnost Božja«. Samo ću ukratko ovdje dati odgovor na ovu poteškoću ili poteškoće, tj. odgovoriti na pitanja.

Prvo, zašto Bog nije razdijelio dobra ovoga svijeta među sve jednako, ili barem prema zaslugama? Nije li to protiv njegove Providnosti! Nije. Bog je naime podijelio pojedincima razna dobra prema svrsi, koju je za njih od vijeka odredio. Raznim svrhama moraju odgovarati razna sredstva; a dobra, koja Bog podijeljuje, sredstva su za svrhu. To vrijedi ne samo za materijalna dobra i druga naravna, nego i za duhovna dobra.

Sličan je odgovor i na drugo pitanje: Zašto postoji zlo? Ako zlo može služiti dobroj svrsi, koju je Bog odredio, onda se ne protivi Božjoj Providnosti. A da uistinu može služiti dobroj i najboljoj svrsi, to nam svjedoči i samo iskustvo. Bez dobroga odgoja nema dobre budućnosti; a dobrog odgoja nema bez pregaranja i patnja, bez muke i žrtve. Ovo je zlo dakako prirodno zlo, o kojem ne ovisi dobrota ili zloća čovjekova; tj. čovjek nije zato ili poradi toga zao, što ga je zadesilo ovo zlo. Siromaštvo, neznanje, bolest, prezir, neuspjeh i razne druge neugodne stvari ne čine dotičnoga zlim; kaošto nije ni onaj hvale vrijedan, koji nema ništa podnositi. Isus je bio neizmjerno svet, i kad je visio na križu; a Juda je bio odvratan izdajnik, i kad je visio na drvetu. Slično fizičko zlo bilo je kod Isusa združeno s najvećom moralnom dobrotom, neizmjernom svetošću; a kod Jude s najvećom moralnom zloćom, s najgrešnijim izdajstvom. Isusovo fizičko zlo, njegova smrt na križu, služilo je najboljoj svrsi: njome je Isus otkupio svijet i dao Bogu zadovoljštinu za naše grijehe i zaslužio nam sve milosti. Ali i Judino izdajstvo služilo je najboljoj svrsi, istoj, kaošto Isusova smrt na križu. Bog je htio spasiti svijet Isusovom smrću i Judinim izdajstvom. Ali Judino izdajstvo nije služilo ovoj Božjoj svrsi time, što je bilo grijeh, nego samo time, što je tako Isus došao u ruke svojih neprijatelja. Judino izdajstvo bilo je djelo, koje je imalo dvije strane: moralnu i fizičku. U mroalnom pogledu bilo je grijeh; a u fizičkom pogledu bilo je nešto, što je služilo za to, da nekoga čovjeka izruči u vlast nekoga drugoga. Ukoliko je bilo grijeh, nije moglo služiti Božjoj svrsi, jer Bog ne može htjeti grijeh kao takav. Ali ukoliko je bilo nešto, što je služilo za to, da Isus dođe u ruke svojih neprijatelja, moglo je služiti Božjoj svrsi, da naime Isus umre za nas na križu. Slično i grijeh Svetog Petra, kad je zatajio Isusa. Riječi, kojima je Petar zatajio Gospodina, imale su dvije strane. Bile su grijeh, jer su se protivile Božjoj zapovijedi, koja veli, da moramo Gospodina priznati pred ljudima, a ne zatajiti ga. Ali one su riječi odavale i veliku slaboću Petrovu, a time su služile za to, da ga ponize. Ukoliko su dakle one riječi bile grijeh, nijesu mogle služiti Božjoj svrsi; ali ukoliko su odavale Petrovu slaboću, služile su Božjoj volji, koja je htjela Petra poniziti, da se ne bi više držao boljim od drugih i uznosio se nad druge.

Što vrijedi za ova dva slučaja, to vrijedi i posve općenito. *Bog može zlo htjeti samo poradi dobra s kojim je povezano. A svako je zlo nužno povezano s nekim dobrom, jer ništa ne može biti samo zloća.* Zloća je naime samo manjak, a manjak ne može

imati ono, što uopće ne postoji. Samo je ovo čestoputa teško, a katkada i nerješivo pitanje, koje je ono dobro, što neko biće ima uz svoju manjkavost; a osobito, čemu ono dobro može služiti. A najteže možemo znati, koje određeno dobro imao je na pameti Bog, kad je ono zlo djelo pripustio. Očito je, da ovo dobro može biti ili nešto, što služi dotičnomu, kaošto grijeh Svetog Petra njemu samomu za poniženje. Ali može služiti i nekomu drugomu, bilo pojedincu bilo većoj ili manjoj zajednici, pa i čitavomu ljudskomu rodu i čitavomu svijetu. A napokon može biti nešto, što služi općenitomu redu, koji je Bog od vijeka ustanovio u svojoj Providnosti.

Jer ne možemo odrediti ono dobro, poradi kojega je Bog pripustio neko zlo, zato nam se čini, kao da nema pravoga rješenja problema zla, tj. pitanja, zašto Bog pripušta zlo u svijetu? Ali općeniti je odgovor jasan: Samo poradi nekoga dobra Bog pripušta zlo. Sigurno znademo, da Bog nama dobro želi. Sigurno je i to, da ćemo biti jednoć u vječnosti neizrecivo sretni, ako u ovome životu ispunjavamo Božju volju. Ovo je dakle dovoljno i nužno za to, da postignemo najljepšu svrhu, koju nam je Bog dao. A odrediti u svakom pojedinom slučaju, koju posebnu svrhu ima Bog, nije niti nužno, niti bi uvijek bilo korisno znati, dapače moglo bi i škoditi. Sveti Oci Boga isporeďuju s dobrim i mudrim ocem ili liječnikom. Dijete ne može određivati, kako će otac s njime postupati; niti može od njega tražiti račun, zašto s njime tako postupa. Slično i bolesnik ne može tražiti od liječnika, da mu kaže, zašto se služi ovim ili onim lijekom, nego se mora uzdati u njegovu dobrotu i vještinu. Tako *ne možemo zahtijevati ni od Boga, da nam oda sve tajne, zašto postupa na ovaj ili onaj način. Niti onih tajna, koje se tiču nas samih, ne treba da nam očituje. A osobito ne onih, koje se tiču drugih.* Odgovor, koji je dobio Sv. Petar, kad je pitao za Svetog Ivana, kako će umrijeti, dobit ćemo i mi (Ivan 21, 22): »Što se ovo tebe tiče? Ti hodi za mnom!«

ZAKLJUČAK: NE SUDBINA, NEGO PROVIDNOST!

Iz svega, što smo ustanovili, slijedi, da smo doista tako sretni, da stojimo pod neizmjerno mudrom i dobrostivom i svemogućom upravom Providnosti Božje, kako pojedinci, tako i male i velike i najveće zajednice, obitelji, narodi i države i čitav ljudski rod, pa i čitav svijet. Ali Bog nam neće da odgovara na naša znatiželjna pitanja. On traži od nas na ovome svijetu bezuvjetno pouzdanje. On traži, pa i zaslužuje, da iz dubine srca svoga kažemo (Ps. 72, 28): »Za me je dobro, držati se Boga«, i opet (Ps. 22, 1): »Gospod me vodi, i ništa mi neće uzmanjkati«.

Izvor je mira i sreće na ovome svijetu, pa i put vječnoj sreći, prepustiti se potpunoma Providnosti Božjoj, neka slobodno upravlja nama i svim onima, kojima želimo dobro i najbolje.

Franjo Šanc D. I.